

“Renovar-se o morir”

---

*L'associacionisme ètnic de la segona ona
migratòria del s. XX a Cornellà de Llobregat.
Perspectives de futur*

Treball final de grau en Antropologia social i cultural

CURS 2016-2017

Yolanda Mate Mulero
E-mail: yolmat41@gmail.com
Tutora: Fabiola Mancinelli
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Resum

El present treball pretén ser una aproximació a les estratègies de transmissió i relleu de les associacions ètniques de la resta d'Espanya, creades a partir de la segona ona migratòria del s. XX a Catalunya, concretament a Cornellà de Llobregat. En aquell moment, es van començar a crear associacions de caràcter cultural i folclòric, l'objectiu de les quals era preservar i transmetre la cultura d'origen basada en les "arrels". Es tracta d'associacions creades per sectors d'immigrants procedents d'altres zones d'Espanya, que es van organitzar en funció de les seves cultures d'origen. Tot i la transcendència i la potència mobilitzadora d'amplis sectors de la població, actualment aquestes associacions es troben amb dificultats de relleu generacional i amb una certa inquietud respecte al seu futur. Després de tot un procés d'integració a Catalunya, cal reflexionar sobre el paper de la segona generació d'immigrants, per entendre quins han de ser els nous reptes d'aquestes associacions a l'actualitat. Les arrels i els records d'aquesta generació ja no seran únicament de la terra d'origen dels seus predecessors, sinó que seran experiències i record generats i construïts ja a Cornellà i a Catalunya.

Abstract

This present work pretends to be an approach to the strategies of transmission and relevance of the ethnic associations of the rest of Spain, created from the second migratory wave in the 20th century in Catalonia, specifically in Cornellà de Llobregat. In that moment, some folkloric and cultural associations started being created which aim was to preserve and transmit the culture of their original rooted base. These associations were created by sectors of immigrants coming from others areas of Spain organized according to their cultures of origin. Eventhough their transcendence and their mobilizing power of wide sectors of population, nowadays, these associations find difficulties dealing with generational issues and with a certain restlessness regarding their future. After a process of integration in Catalonia, it is necessary to think about the role of second-generation-immigrants in order to understand which have to be the new challenges of these associations in the present. The roots and the rememberings of this generation will no longer be rooted on the land or their ancestors, but full with new experiences and memories generated and built already in Cornellà and in Catalonia.

Paraules clau:

Immigració, Cornellà, associació, arrels, folclore, etnicitat, relleu, segona generació, compromís, renovació

Índex

---

1. Introducció	2
2. Marc teòric	4
3. Metodologia	5
4. Contextualització històrica	7
5. Memòria i identitat : les arrels	9
6. El relleu generacional. Un problema recurrent	12
7. El repte de futur: “renovar-se o morir”	16
8. Conclusions	22
9. Bibliografia	24
10. Annex	26

1. Introducció

Les associacions ètniques de la resta d'Espanya a Catalunya, algunes categoritzades com “entitats regionalistes”¹, són associacions que van ser creades per immigrants, a partir de la segona meitat del s. XX. Aquests immigrants provenien majoritàriament de zones rurals i es dirigien a zones amb més desenvolupament industrial que necessitaven mà d'obra, com era el cas de Catalunya i el País Basc. En aquest context apareixen aquestes associacions, la finalitat de les quals era transmetre la cultura d'origen a través de tot un ventall d'activitats folclòriques.

El terme *associacionisme ètnic* el prenc de Clara Carmen Parramon i fa referència a l'associacionisme que practiquen aquests sectors de la població provinents d'altres zones d'Espanya i que planteja la qüestió sobre l'existència de minories ètniques “no estrangeres” a Catalunya (Parramon, 1996).

El context geogràfic d'investigació és situa a la localitat de Cornellà de Llobregat. Una ciutat amb una població de 86.072 habitants el 2016, 24.056 dels quals són nascuts a la

---

¹ Moltes d'aquestes primeres associacions, sobretot de Comunitats com Galícia i Extremadura, estan inscrites en la *Federación de Casas Regionales* amb seu a Madrid (Aguilar, 2002: 3).

resta d'Espanya². La ciutat compta amb un teixit associatiu important, format per 306 entitats registrades³, 90 de les quals es troben classificades pel propi Ajuntament com *Culturals*. D'aquestes 90 entitats he comptabilitzat 15 que podríem dir que tindrien les característiques del meu objecte d'estudi⁴: són folclòriques i tenen una referència local o regional de la resta d'Espanya. L'objectiu principal és preservar la cultura popular i tradicional dels llocs d'origen: *les arrels*.

Inicialment el meu treball es centrava exclusivament en una de les associacions, la *Hermanidad de las Santas Alodía y Nunilón*. El meu interès, en aquell moment, era analitzar la reconstrucció identitària per part d'aquest grup d'immigrants a Catalunya. Durant una conversa, el president de l'entitat em va exposar la seva preocupació respecte al futur de l'associació per la manca de relleu generacional. I aquesta qüestió em va generar moltes preguntes. Em qüestionava quina era la raó de l'absència de relleu a l'entitat, si es donava també en els llocs d'origen i si passava igual en d'altres associacions. A partir d'aquí, es feia necessari investigar altres entitats, per tal de poder contrastar aquesta problemàtica, i comprovar si, en efecte, estava davant d'una qüestió amb una dimensió més general. Davant d'aquestes circumstàncies, el plantejament del present treball és analitzar quines són les perspectives de futur d'aquestes associacions i quines són les preocupacions i discursos dels mateixos membres al respecte. El plantejament inicial suggeria que aquestes associacions havien de fer una revisió del seu enfocament per adaptar-se als nous temps i sobreviure com estructura. Caldria diluir les fronteres identitàries, incorporant nous criteris d'afiliació i activitats noves.

L'article consta de quatre parts diferenciades. Una primera part que he considerat necessària per contextualitzar històricament el procés de creació d'aquestes entitats i les seves fases d'integració a Catalunya. Una segona part que planteja la importància de “*les arrels*” i els orígens com l'essència primigènia d'aquestes entitats. També analitza com és produeix la reconstrucció identitària a partir d'aquestes *arrels* i com s'expressa a través de les activitats organitzades per les mateixes associacions. Una tercera part que defineix què s'entén per relleu generacional en aquest context, la

---

² Segons dades de l' Idescat: <http://www.idescat.cat/emex/?id=080734#h20> [Consulta: 18/04/2016].

³ Segons dades obtingudes de la Web del propi Ajuntament de Cornellà: <https://ajuntament.cornella.cat/entitats/Entitats.aspx>, [Consulta: 22/04/2016]. Veure Annex 1.

⁴ Veure Annex 2.

participació a les entitats per part de la joventut i les possibles causes de la manca d'implicació en les mateixes. I, per últim, una quarta part que proposa una transformació i renovació de les associacions, per tal d'afavorir el relleu, adaptant-se a les perspectives de les segones generacions d'immigrants, que entenen que els seus orígens ja són a Cornellà.

2. Marc teòric

Per tal de tenir una visió de la dimensió de les migracions que van donar origen a l'associacionisme ètnic a Cornellà, el present treball requereix d'una contextualització històrica i un anàlisi de dades demogràfiques obtingudes a partir de diferents investigacions (Barruti, 1990:85; Recaño, 1999).

Pel que fa a qüestions més concretes en relació a la nomenclatura d'aquest món associatiu, la seva especificitat i tipologia, he pogut trobar diferents treballs: un treball sobre la reconstrucció identitària per part d'una població d'andalusos immigrants a Cornellà, un altre treball sobre l'associacionisme andalús a L'Hospitalet de Llobregat, un treball sobre l'emigració gallega a Catalunya i un treball sobre l'associacionisme ètnic al Baix Llobregat (Roma, 2001; Ibáñez, 1999; Sotelo, 1991; Parramon, 1996).

La qüestió migratòria i els models d'integració adoptats, esdevenen fonamentals per entendre la posició d'aquests immigrants a Catalunya. El model aplicable a la majoria d'andalusos emigrats a Catalunya està basat en la construcció de l'etnicitat com un procés basat en una estratificació social amb orígens culturals. Davant del perill que podria suposar una bipolarització en dos blocs enfrontats, catalans i immigrants, catalanoparlants i castellanoparlants, es planteja, per part de les forces polítiques a Catalunya, una postura d'integració basada en l'acceptació de la cultura catalana i una progressiva inserció a la mateixa, sinó d'ells, sí de les posteriors generacions (Martín, 1989; Majarón, 2005).

Per analitzar la qüestió del relleu generacional m'he basat en diferents models de transmissió de la cultura. Margaret Mead planteja tres models de cultures: *postfiguratives*, *cofiguratives* i *prefiguratives* en relació a si es transmeten de pares a fills, entre iguals, o de fills que ensenyen als seus pares. La ruptura d'una cultura *postfigurativa* pot explicar les causes de la manca de relleu generacional en les associacions ètniques d'immigrants a Catalunya. En el marc d'un nou sistema cultural el grup parental accedeix a la “catalanització” dels seus fills/es i autoritza

l’aprenentatge d’un nou idioma i noves costums. També és útil el concepte de *compromís*. A mida que es desenvolupa la civilització, el compromís esdevé cada vegada més, una opció. Una major llibertat d’elecció pot explicar la manca de compromís de les segones generacions d’immigrants amb la cultura dels seus predecessors (Mead, 2015).

A l’hora de pensar en les formes de persistència d’aquestes estructures, de possibles ruptures en la seva transmissió i en com es fa per créixer captant nous socis/es Spindler parla de conceptes de *continuïtat/discontinuïtat, reclutament i manteniment* de la cultura (Spindler, 2007).

Els presidents de les associacions entrevistades plantegen diferents motius d’afiliació a les entitats, un dels quals és la fugida de la soledat i *poder fer coses amb d’altra gent*. Davant de la fugida d’aquesta soledat, aquestes comunitats poden representar un refugi; però s’ha de pagar un preu, en pèrdua de llibertat per poder fer altres coses. En aquest punt, ens plantegem la dicotomia entre *comunitat i individualitat*, entre *seguretat i llibertat* a la llum de conceptes aportats per Zygmunt Bauman (2003).

3. Metodologia

En relació a les tècniques metodològiques utilitzades al llarg de la recerca, la font principal de la informació etnogràfica obtinguda és fruit d’un treball de camp basat en entrevistes semi-estructurades realitzades durant 5 mesos, des de novembre del 2016 fins el març del 2017. En total he realitzat 8 entrevistes, una de les quals va ser descartada per l’excessiva desviació de l’objecte d’estudi.⁵

A Cornellà hi ha 15 associacions ètniques de la resta d’Espanya. El meu treball de camp està basat en 4 d’aquestes 15.⁶ Les entrevistes fetes són les següents:

Dues entitats que no han fet el relleu generacional:

- una associació d’andalusos, concretament de gent originària de dos pobles de Granada: Huéscar i La Puebla de Don Fadrique (*La Hermandad de las Santas Alodia y Nuni6n*), i que és de la que en tinc més dades,

---

⁵ La entrevista va ser una conversa telefònica, feta el 9/02/2017, amb una regidora de cultura d’un dels pobles representats per una de les entitats (Huéscar).

⁶ Consultar Annex 3 sobre el perfil de les associacions.

- una associació d'andalusos (*Centro Cultural Andaluz Blas Infante Cornellà*),

I dues entitats que sí que han fet el relleu generacional:

- una associació extremeña (*Centro Cultural Recreativo Extremeño La Segarra*),
- i una associació de gallecs (*Centro Cultural Gallego Rosalía de Castro*).

El contrapunt comparatiu el faig amb dos entitats diferents també de Cornellà:

- una colla castellera (*Castellers de Cornellà*),
- i una associació de veïns (*Federació d'Associacions de Veïns de Cornellà "FAVCO"*).

També he entrevistat a una parella de germanes de 37 i 40 anys filles d'un oscense⁷, que curiosament no és soci de la *Hermandad Alodía y Nunilón* però sí del *Centro Cultural Recreativo Extremeño La Segarra*, que és l'entitat que pertany al seu barri.

He fet observació participant en una de les entitats seleccionades (*La Hermandad de las Santas Alodía y Nunilón*), participant en 3 de les activitats que organitzen: un certamen de nades i poesia, la Junta General de Socis de l'entitat i la celebració del dia d'Andalusia, on he participat cuinant unes “migas” andaluses amb un “maestro miguero⁸” que em van assignar.

Altra font d'informació ha estat l'observació dels locals de les entitats, que m'han ensenyat les persones entrevistades, i que m'han aportat informació addicional en relació a alguns dels seus elements identitaris.

Aquest treball és fruit d'una primera investigació iniciada el 2010 en l'Assignatura de Tècniques d'Investigació de l'ensenyament d'Antropologia. En aquell primer moment, vaig poder realitzar 4 entrevistes en total, a 3 persones diferents, algunes de les quals no utilitzaré en aquest treball per estar massa enfocat en el meu primer plantejament. També vaig poder fer observacions participants en 3 activitats diferents.

Els contactes amb la *Hermandad de Las Santas* els vaig iniciar l'any 2010 per mail i després per contactes telefònics. He de dir, que coneixia persones sòcies de l'entitat, cosa que em va obrir portes. Aquest contacte ja el tenia fet, doncs. A partir d'aquest

---

⁷ Originari de Huéscar (Granada).

⁸ És una persona que em va acompanyar i dirigir en tot el moment d'elaboració de “las migas”, un aliment fet amb motlles de pa o farina i sofregides amb unes paelles grans amb all i molt d'oli i amb la “tajá”, que són diferents embotits, cansalada, xoriço, botifarró al que se li poden afegir verdures com pebrot verd.

punt he utilitzat la tècnica *bola de neu* per tal de poder arribar a alguns dels meus nous informants estirant del fil de contactes i a partir de persones entrevistades. Em vaig posar en contacte amb el Director del Centre Cívic del barri de Sant Ildefons (que és amic meu des de fa molts anys) i ell va ser el que em va suggerir, després d’explicar-li el meu plantejament, que contactés amb 3 de les entitats (*Centro Cultural Recreativo La Segarra, Colla de Castellers de Cornellà i Centro Andaluz Blas Infante de Cornellà*), i la resta les vaig contactar posteriorment (*FAVCO i Centro Cultural Galego Rosalía de Castro* que va ser recomanada per la presidenta de la *Colla de Castellers de Cornellà*). Els límits temporals de la recerca no m’han permès ampliar el número d’entrevistes però m’hagués agradat incloure alguna entitat més.

Els/les dirigents de les entitats són persones que ocupen uns càrrecs dins de les mateixes i que, per tant, són fàcilment identificables. Tot i que no han senyalat res que no vulguin que consti en el treball explícitament, he canviat el noms de les persones entrevistades com una qüestió simbòlica de deferència de cara a les mateixes. Només apareix el nom real de dos persones que m’han demanat no modificar-los.

4. Contextualització històrica

Abans de començar a parlar del meu objecte d’estudi, les associacions ètniques de la segona ona migratòria del s. XX a la localitat de Cornellà de Llobregat, em veig en l’obligació d’explicar la contextualització històrica dels processos d’immigració que van donar lloc a la creació de les mateixes. Al s. XX van haver dos onades migratòries importants a Catalunya. Una primera onada que es va donar en el període 1911-1930 i que va afectar a bona part del litoral mediterrani i una segona onada en el període 1950-1970 que va suposar un saldo migratori de gairebé el doble que l’anterior (Recaño, 199:37). Aquestes associacions es van crear en el marc d’aquesta segona onada migratòria i van tenir un paper molt important en la reconstrucció identitària⁹ dels immigrants vinguts a Catalunya en aquest segon període. Eren immigrants provinents majoritàriament de zones rurals de la resta d’Espanya, que es dirigien cap a les zones amb més desenvolupament industrial que necessitaven mà d’obra ,com era el cas de Catalunya i el País Basc. Aquests immigrants es van agrupar amb les

---

⁹ Aquesta recreació identitària pressuposa una remodelació del nou entorn, adaptant-ho a un univers simbòlic de procedència, tal i com ens explica Josefina Roma, (Roma, 2001:1).

persones que tenien el mateix origen, “*paisans*” del mateix poble o de la mateixa regió. Així, van construir xarxes de solidaritat mútua que els hi va servir, sobretot al principi, d’estructures de garantia de feina, d’habitatge i de suport mutu.

El Baix Llobregat va ser la comarca catalana amb un major impacte d’aquesta immigració, representant a començaments dels anys 70 un 52,9% del total de la població (Recaño, 1999:50). Cornellà és el municipi del Baix Llobregat amb un major nombre d’entitats ètniques “no catalanes” l’any 1995, essent pràcticament la majoria d’origen andalús (Parramon, 1996:34-35). Segons dades del Registre del Padró municipal de l’any 1986, a la Comarca del Baix Llobregat, els nascuts a Andalusia representaven el 53,4% del total d’immigrants, mentre que Extremadura un 11,6%, Castella- La Manxa un 8,7%, Castella i Lleó un 6,6% i Aragó un 5% (Recaño, 1999:37). Aquesta proliferació andalusa es veu reflectida en el meu treball, ja que la literatura que he pogut localitzar al respecte és bàsicament sobre el cas andalús.

Aquestes associacions van passar per diferents etapes diferenciades per Emma Martín (1998):

Una primera etapa d’assentament, situada als anys 60 amb un fort predomini de les relacions familiars i de *paisanatge*. Es van concentrar en determinades zones geogràfiques per mecanismes d’arrossegament. Segons ha observat Mila Barruti el procediment es repetia, majoritàriament, de la mateixa manera. Venia un cap de família sol i rebia ajuda d’algun parent o *paisà* fins que trobava feina. Passat un temps i, després d’aconseguir una vivenda, podia portar a tota la família (Barruti, 1990:89). La població de Cornellà es va duplicar en deu anys, del 1950 al 1960, passant de ser 10.000 a 20.000 habitants, fet que va comportar molts canvis de forma accelerada, marcats per una manca de previsió i planificació prèvies per tal de garantir unes necessitats bàsiques (habitatge, infraestructures, serveis, etc...) (Barruti, 1990:86). En aquesta etapa, es busca refugi en les xarxes de procedència com un mecanisme efectiu facilitador de feina i habitatge.

Una segona etapa de contribució al procés democràtic, situada als anys 70. La mort de Franco el 1975 va facilitar la proliferació de noves associacions en aquest context de canvis polítics importants. En aquesta etapa, ens trobem amb importants millores en l’àmbit laboral i de l’habitatge on tant els sindicats, els partits d’esquerres i els

moviments veïnals van tenir una gran incidència. Segons la presidenta de la FAVCO a Cornellà:

“Las Asociaciones se empezaron a mover a partir del 74, 73-74... En sus inicios trabajaron para conseguir las libertades con otra mucha gente y luego por luchar por la situación en la que se encontraban los barrios en aquella época, que era fundamental”¹⁰.

En aquest punt, es dona un procés d'integració basat en la *catalanització* dels fills/es, per part sobretot de les dones, acompanyat d'un procés d'autoadscripció ètnica. Es reivindica l'especificitat cultural pròpia sense que això suposés necessàriament un rebuig de la cultura de la societat d'acollida (Martín,1998:56). Així ho explica Olegario Sotelo en el cas galleg: “*La conciencia de galleguidad no es incompatible con un proceso de asunción de otra cultura*” (Sotelo, 1991:272).

I per últim, una tercera etapa de “normalització” de les relacions interètniques, a partir dels anys 80 fins l'actualitat. En aquest moment, és quan es va donar un esclat del que s'anomena l'associacionisme ètnic al Baix Llobregat (Parramon, 1996:35). En aquesta etapa, es pot parlar ja d'un ascens social, després de 20 anys de trajectòries professionals.

5. Memòria i identitat: les arrels

La *Hermandad de las Santas Alodía y Nunilón* està formada per gent vinguda a Cornellà de dos pobles de Granada, Huéscar i La Puebla de Don Fadrique. Aquests dos pobles, comparteixen les *Santes* com a patrones i mantenen una rivalitat històrica important, que es tradueix en una violència ritual en els llocs d'origen (González, 1985). Amb freqüència, en el ritual d'entrega de les *Santes* de Huéscar a La Puebla de Don Fadrique, hi ha baralles i agressions mitjançant un simulacre de batalles a on l'Ajuntament de Huéscar ha hagut d'intervenir en diverses ocasions (Roma, 2001). A Cornellà, però, no existeix aquesta rivalitat si no és per ambientar de forma còmica les converses i les trobades entre els membres de l'associació. Allò que els separava ara els mantindrà units. Així ho explica el president de la *Hermandad*:

“Aquí lo que nos une es lo mismo y lo que nos podría separar también. La gente ya se siente muy de aquí, pero la gente más mayor pues son inmigrantes y con

---

¹⁰ Entrevista feta el 28/02/2017.

un idioma también quizás diferente, no se nota prácticamente pero hay otra forma de ser, otra cultura y la gente pues se va arropando con ellos mismos, se agrupan, se arropan. Entonces lo que unía, era más que lo que separaba, no separaba nada, había que unirse en todo, en la misma tradición, los mismos sentimientos, la misma cultura”¹¹.

La festa i la convivència amb gent amb la que comparteixen sentiments i unes *arrels* comunes, es convertien en elements fonamentals pel manteniment i la persistència de les seves estructures associatives. L’origen es convertirà a Catalunya en un element potent de vincle social. La forma institucionalitzada en associacions ha contribuït, així com també trobades als bars, festes familiars, etc., al manteniment i reelaboració de la identitat ètnica a partir d’aquestes *arrels* (Barruti, 1990:92-93). Es reconstrueix la identitat en un entorn nou, però amb elements previs. En el treball sobre la *Hermandad de Las Santas Alodía i Nunilón*, Josefina Roma parla de *l’apropiació de l’entorn*, d’un entorn diferent al lloc d’origen. I ens mostra com es *recrea un altre espai sagrat* reconstruint una festa a partir d’elements previs “importats”. Un ritual que dóna identitat i que manté els *nouvinguts* units com a grup. Aquesta festa és una romeria originària dels pobles de Huéscar i La Puebla de Don Fadrique (Granada). Es reproduceix al nou entorn, Catalunya, i es celebrava fora de la localitat de Cornellà, concretament a Arbúcies. Intentant recrear un lloc el més similar possible a l’entorn originari busquen un entorn natural (muntanya, aigua i grans arbredes). Actualment aquest ritual es celebra a Cornellà per un tema econòmic (masses despeses de desplaçament i de lloguer de l’espai), i per les dificultats de desplaçament d’una població envellida, (primerament es va fer al Parc de la Infanta el 2009 i actualment es celebra al Parc de Can Mercader).

Aquesta reconstrucció identitària marca un posicionament com a minoria ètnica davant la societat “catalana”. D’una manera conscient o inconscient, mostra una etnicitat pròpia i diferenciada, sense que impliqui en cap moment un rebuig de la comunitat d’acollida (García, 2007:15-16). La participació en el dia d’Andalusia, per exemple, per part del *Centro Cultural Blas Infante* i de la *Hermandad de las Santas Alodía y Nunilón* és una mostra d’etnicitat pròpia. La manca de rebuig cap a la cultura catalana, es pot observar el dia de la processó de les *Santes Alodía y Nunilón* a Cornellà, on tanquen la cerimònia amb l’himne propi i també amb el Virolai, himne

---

¹¹ Entrevista feta el 29/01/2011

religiós de la Verge de Montserrat (Roma, 2001: 11). Al seu escut també podem veure integrats els escuts dels pobles de Huéscar, La Puebla de Don Fadrique i elements de l'escut de Cornellà, que són els mateixos colors que la bandera de Catalunya. Han fet una fusió¹².

L'expressivitat d'aquestes identitats relacionades amb *les arrels* la podem veure reflectida en part de les seves activitats, on l'objectiu és preservar i transmetre la cultura d'origen. Activitats que “no es poden tocar” i que els representen: mostren “lo típic”, allò que ells entenen que els caracteritza, i *les arrels*, elements que simbolitzen la seva terra d'origen. Són les “activitats motivació primigènies”, aquelles activitats que van sorgir dins de la primera etapa, en el cas de l'associacionisme andalús a Catalunya (Aguilar, 2005:6). Aquestes expressions culturals d'identitat poden ser elements gastronòmics (*migas* andaluses i extremenyas, calderetes, empanades gallegues, cordero *segureño*¹³, etc...), elements musicals, danses i balls, “vestits regionals”, rituals i tradicions (romeries, processons, actes litúrgics, etc...), activitats relacionades amb la llengua (recitals o concursos de poesia, etc.). I, a part, a cada local de les entitats visitades, podem trobar elements simbòlics concentrats i tota una sèrie de *merchandising* (calendaris, fotografies, escuts, samarretes, mocadors, medallons...) que expressen la seva especificitat cultural.

Les activitats de les associacions donen mostra de tot un ventall de formes diferents de classificació: de tipus religiós (*confraries*, dintre de les quals trobem les confraries *Pentitencials*, les *Sacramentals* i de *Glòria*), religiós-folclòric (*hermandades rocieras*), folclòric (*cases provincials, regionals o locals*), culturals (*associacions o centres culturals*) i les relacionades amb l'activitat pròpiament flamenca (*penyes flamenques*). La gran majoria de classificacions tenen relació amb l'especificitat andalusa. Les activitats de les associacions que fan referència a d'altres Comunitats Autònomes, podrien encabir-se més en la tipologia d'entitats culturals i folclòriques. Tot i així, el límit entre les unes i les altres a vegades és una mica confós.

A part d'aquests elements d'expressió d'identitat, podem trobar d'altres formes de difusió de la cultura. Poden ser exposicions, conferències, debats, revistes, programes

---

¹² Veure Annex 4.

¹³ El *cordero segureño* és una raça de bestiar oví adaptada a la vida a las Sierras de Segura i de La Sagra i en les zones de la ribera del riu Segura, lloc que li dona el nom. Les àrees de distribució són a les províncies de Granada, Murcia, Albacete, Jaén y Almería.

de ràdio (Parramon, 1996:37). El *Centro Cultural Galego Rosalía de Castro* té dos programes de Ràdio, un a ràdio Cornellà i un altre a Ràdio Sant Boi i, a part, edita una revista anual. *La Hermandad de Las Santas Alodía y Nunilón*, per exemple, exposava fa uns anys (ara ja no ho fan, per manca de gent implicada) un pessebre al seu local, a l'època de Nadal, com una forma d'expressió de la seva religiositat.

Deixant de banda la reconstrucció simbòlica de la identitat i la seva expressivitat, els meus propòsits eren esbrinar fins a quin punt han arrelat aquestes estructures a Cornellà, tenint en compte que les generacions posteriors ja no entenen aquests elements de la mateixa manera.

6. El relleu generacional. Un problema recurrent

En aquesta part del treball, analitzaré algunes de les causes de la manca de relleu generacional en aquestes associacions. Partim de la idea de relleu generacional en les entitats quan entenem que una generació ja nascuda a Catalunya pren les regnes de les associacions, formant part de la seva estructura i participant i organitzant les seves activitats. Les noves generacions de nascuts a Catalunya ja haurien rellevat dels seus càrrecs i de les seves responsabilitats als seus predecessors, que serien persones nascudes en el lloc d'origen. S'hauria produït el *reclutament* necessari per poder donar continuïtat al seu sistema cultural i es garantiria així el manteniment de l'estructura, més enllà de l'existència dels seus creadors (Spindler, 2007:240).

Es produeixen, però, certes discontinuïtats en aquesta transmissió. En els pobles d'origen es transmetia la cultura de pares a fills, tal com es fa en cultures *postfiguratives*, amb avantpassats clarament coneguts (Mead, 2015:16). Però en el moment d'arribar a un nou lloc de migració, en el que la cultura és diferent, l'individu ja no té uns referents inqüestionables i perdurables en el temps (Mead, 2015:16). Això implica una distància entre la segona generació d'immigrants i la generació precedent.

Juana Ibáñez matisa la última etapa del procés històric anteriorment detallat, a partir de 1985 fins l'actualitat. Aquesta etapa és caracteritzada per una exhibició pública de l'efervescència de l'etnicitat, basada en una necessitat imperiosa de sentir-se diferent. És com si aquesta necessitat fos el preludi del fi d'una etapa d'esplendor. En paraules seves:

“Como si parte de esa Andalucía expulsada fuera de sus confines se disipara para siempre en el tiempo y en el espacio” (Ibáñez, 1999:21)

El problema del relleu apareix, doncs, com una inquietud recurrent, exposada sobretot pels dirigents de les entitats. Francisco García ja va recollir aquest neguit traslladat justament pels responsables de les associacions andaluses. Una por basada en la manca de participació dels més joves, que pronostica un problema de relleu futur. Es preveu, que quan mori l’actual generació de persones que porten el pes de les entitats, només es donarà el relleu generacional en molt poques ocasions (García, 2007:17). Entenem, però, que hi ha certes discontinuïtats que es manifesten a qualsevol punt del cicle vital, sobretot en els moments de transició abrupta, com és el deslletament i l’adolescència (Spindler, 2007:239). Tal i com explica el president de la *Hermandad*:

“Hay una época cuando eres joven en la que te desvinculas queriendo ser más progre y luego lo vuelves a retomar”¹⁴.

Però aquest no ha estat el cas. Això es veu reflectit en la manca de participació de molts dels joves, fills o néts dels membres d’aquestes entitats. Aquesta absència, fa que es vagi reduint el nombre de socis a mida que la gent va morint o marxant de la ciutat. La *Hermandad de las Santas*, per exemple, comptava amb 1300 socis el 2003, uns 700 membres el 2010 i, a l’actualitat, s’han vist reduïts fins a uns 400. Josefina Roma ja ho va detectar quan va fer un estudi sobre l’entitat. Ens presenta una associació amb una mitja d’edat de 50-70 anys i una manca d’entusiasme juvenil important, trobant-se a faltar la presència dels joves en la participació de les seves activitats (Roma,2000:10). Qüestió que jo mateixa vaig poder constatar.

Tanmateix, el president de la *Hermandad de las Santas Alodía y Nunilón* planteja que la preocupació per la falta de compromís dels joves a l’entitat l’han tingut sempre. Ell diu:

“No hay gente joven que quiera tirar y eso es lo que más te afecta moralmente. La asociación ha de continuar. Las personas trabajamos para ella pero no somos imprescindibles”¹⁵.

---

¹⁴ Entrevista feta el 23/11/2016.

¹⁵ Entrevista feta el 23/11/2016.

A l'hora d'analitzar les causes de la disminució de socis, s'ha de tenir en compte que a partir de la segona meitat de la dècada dels setanta, a Catalunya es produeix una reducció a nivells mínims del creixement demogràfic que s'havia donat fins el moment. El 1975 la població d'immigrants de la resta d'Espanya a Cornellà suposava un 94,4% (Recaño, 1999:43), davant d'un 0,63% el 2015¹⁶. Aquest fet, juntament amb la mort dels socis, els canvis de lloc de residència i la manca de fills/es que reprenguin l'activitat poden ser algunes de les causes de la disminució dels socis en algunes entitats. El president de la *Hermandad* es qüestiona així el seu paper:

“Nosotros quizás no hemos sabido motivar a las generaciones que nos preceden. Y la sociedad tampoco favorece nada a este tipo de asociaciones”.¹⁷

Els canvis socials influeixen, segons explica el president de *Rosalía de Castro*, en la implicació de la gent en les entitats. El respecte i la responsabilitat ja no són les mateixes, hi ha menys continuïtat amb les coses, menys persistència, menys constància. Tal i com diu:

“Bueno yo lo veo por mis hijos, ah esto no me gusta, pues lo dejo. (...) A nosotros nos enseñaban que si tú estás en algo tienes que acabarlo”.¹⁸

Aquest canvi d'implicació al llarg del temps, és plantejat pels presidents de les entitats com una dificultat a l'hora de comprometre a la gent en les seves associacions. El compromís a llarg termini implica, a vegades, sacrificis que moltes persones no estan disposades a pagar en hores de dedicació i una presència constant en els locals i en les activitats, que els treu temps per dedicar a d'altres coses. Això implica una pèrdua de llibertat, ja que el grup no estarà disposat a que marxis, tal i com li passa al president de *Blas Infante*, que porta 20 anys al càrrec i es veu “*atrapat*” (Bauman, 2009:71).

Actualment, hi ha més opcions de lleure i oci que influeixen en la manca d'implicació i persistència a llarg termini, i això ha fet que les entitats es dilueixin una mica. Per aconseguir que els joves s'impliquin, amb tota la oferta que tenen, l'entitat ha d'oferir

---

¹⁶ La població a Cornellà el 2015 era 86.376 persones, segons dades de l'Idescat: <http://www.idescat.cat/emex/?id=080734>, [Consulta: 29/05/2016]. La immigració vinguda de la resta d'Espanya a Cornellà el 2015 era de 549 persones, segons dades de l'Idescat: <http://www.idescat.cat/pub/?id=mm&n=221&by=mun>, [Consulta: 29/05/2016].

¹⁷ Entrevista feta el 23/11/2016.

¹⁸ Entrevista feta el 19/04/2017.

quelcom que no puguin fer a d'altres llocs. Proposar activitats atractives és una oportunitat per fer coses que d'altra manera potser no farien. Com per exemple, anar a fer actuacions a Galícia, anar a tocar al Vaticano o anar a Nova York en Sant Patrick, com és el cas de *Rosalía de Castro*. La cultura es pot convertir així en un producte de consum que necessitaria oferir temptacions i atraccions amb estratègies de seducció determinades (Bauman, 2015:18).

El fet que la gent que carrega el pes de la gestió i l'organització d'una associació es “cremin”, és una altra qüestió que pot dificultar la regeneració d'aquestes estructures. En aquest sentit, perquè això no passi, han de tenir molta col·laboració per part de la resta de membres de l'associació o finalment es quedaran sols i desmotivats. Com ha observat Josep Mª Navarro, els grans actors associatius que van facilitar la integració i la participació dels “nous catalans” dels anys 50 i 60 han patit, al llarg del temps, un esgotament organitzatiu i un desgast importants (Navarro, 2008:15).

En algunes ocasions, pot donar-se que algunes entitats presentin problemes interns que bloquegin l'entrada de gent nova a l'estructura, generant un ambient “contaminat” que desmotiva qualsevol intent de renovació i regeneració. Com podem observar en el cas de *l'Associació Cultural Blas Infante*, els seus membres han patit una sèrie de problemes interns que han provocat una desmotivació general. Lourdes, una de les sòcies, dóna una mostra d'aquesta problemàtica explicant una situació quotidiana a l'entitat. Quan alguns socis/es s'ajunten, per exemple, per fer bocates, molts es queixen de les persones que no hi són i es generen pressions molestes que provoquen malestar i desmotivació. “*Están quemaos*”. Antonio, un altre soci, diu que el que fa falta és que entrin *arrels* noves, gent nova que digui “*vamos a remontar nosotros*”. Però tampoc fan res al respecte, no sembla que tinguin un plantejament d'actuació concret, un projecte de renovació i, amb tantes crítiques contínues, la gent que s'apropa es desanima.

El fantasma del “presidencialisme”, també és un altre element negatiu que arrosseguen aquest tipus d'entitats i que pot dificultar la seva obertura social. El “presidencialisme” és un tipus de funcionament, que va operar sobretot en la primera etapa d'inserció d'aquestes associacions a Catalunya, i que es fonamentava en una gran centralització de tot el pes de la gestió en la figura del “president”. Aquesta centralització provocava una creixent distància entre les directives i els socis/es de les entitats (Aguilar, 2005:3). Alguns dels dirigents entrevistats, han al·ludit a aquest tipus

de comportaments en directives anteriors o en d'altres entitats. Aquesta distància fa que algunes persones pensin que els dirigents de les entitats reben tractes de favor pel seu apropament amb l'administració. És una visió que perjudica clarament la seva imatge pública. Alguns dirigents, però, volen “netejar” aquesta imatge. Tenen una visió totalment diferent, plantejant una estructura més igualitària i delegant cada vegada més funcions en la resta de membres de l'entitat. Un exemple, pot ser el cas de *Rosalía de Castro*, on el seu president exposa una situació quotidiana d'un dinar de socis/es. El lloc reservat pel president, és ocupar un lloc predeterminat, juntament amb certes persones de l'entitat i allunyat de la seva família. Això ho ha intentat trencar, generant una imatge de més proximitat cap als socis/es, ocupant un lloc més barrejat amb la resta de persones i assegut juntament amb la seva família. Quan ho ha fet, ha rebut tants elogis com recriminacions. Però ho fa amb convicció.

La qüestió religiosa representa un altre dificultat per implicar a gent jove. Hi ha moltes associacions que duen a terme activitats amb un rerefons religiós: misses, romeries, processons. Quan els hi pregunto a Noemí i Carmen, filles d'una persona originària de Huéscar¹⁹ per què creuen que els joves no participen, diuen el següent:

“Porque no lo sienten suyo, claro, porque la gente en general ya no es religiosa y porque ya ellos no se sienten de Huéscar. Son los dos criterios ¿no? para ser de la Hermandad, si no sientes el pueblo y no sientes la religión ya no tiene sentido que pertenezcas ¿no?”²⁰.

Per últim, la identificació rural-tradicional en contraposició a urbà-modern vincula les expressions culturals d'aquest tipus d'entitat amb conceptes com arcaic, “passat de moda” o anclat en el passat, fet que no afavoreix gens la identificació dels més joves. La gent gran d'aquestes entitats, pot representar pels més joves un passat que ja ha quedat enrera amb unes petjades que ells ja no seguiran (Mead, 2015:68)

7. El repte de futur. “Renovar-se o morir”

En aquest punt, aparentment sense sortida i amb un afany de resistència a la desaparició, el president de la *Hermandad de Las Santas Alodía y Nunilón* planteja als

---

¹⁹ Huéscar és un dels pobles de Granada originaris de la *Hermandad de Las Santas Alodía y Nunilón*, juntament amb La Puebla de Don Fadrique.

²⁰ Entrevista feta el 28/03/2017.

seus socis en l'Assemblea General que es va celebrar el dia 28/01/2017, la incorporació a l'entitat, d'una secció esportiva formada per unes famílies bolivianes i equatorianes, conegudes d'ell, al·ludint a una cultura catòlica comuna, com una possible solució a la seva regeneració i així poder tornar a créixer. No com en els anys 50, però sí amb nous projectes i amb gent nova. Ningú va dir res. Aquest silenci semblava el símbol d'una resignació col·lectiva. Aquest serà el dilema principal, mantenir-se tancats i endogàmics, amb un estricte control dels accessos d'entrada i sortida, tal i com planteja Bauman, mantenint així la seva identitat forta fins al final, o obrir les fronteres i diluir-se en d'altres formes d'identitat diferents i que la seva estructura perduri transformada i adaptada als nous temps (Bauman, 2009:71).

En efecte, en les entitats que sí que han fet un relleu generacional, es pot observar ja una obertura i una flexibilitat en relació a la identitat. El president del *Centro Cultural Extremeño La Segarra*, Javier, és un exemple en aquest sentit. Ell es considera català i té orígens andalusos. És un president d'una associació extremeña que diu que no coneix Extremadura, però que presideix l'entitat per una qüestió sentimental. Javier va conèixer a la seva dona a l'associació quan va crear una secció jove fa molts anys. Després de fer la *mili*, quan va tornar al seu barri de Cornellà, es va trobar que aquesta secció jove havia desaparegut. Els que formaven part d'aquest grup de joves s'havien separat, però ell va continuar a l'entitat. La seva reflexió respecte al futur d'aquest tipus d'associacions és la següent:

“...que al final todas las entidades que representan a una comunidad autónoma poco a poco se van a tener que ir abriendo, van a empezar a tener que hacer actividades dirigidas un poco a los jóvenes, para atraer un poco a los jóvenes y no necesariamente tan arraigadas como en este caso a Extremadura, como es en el caso nuestro”²¹.

Però perquè aquest llegat qualli, s'han de donar certes condicions prèvies. La implicació en la vida quotidiana de les entitats i un coneixement previ de les mateixes són qüestions fonamentals. Aquesta implicació, lenta i progressiva en la vida d'una associació, es pot veure reflectida en les reflexions aportades per un dels dirigents²²

---

²¹ Entrevista feta el 27/02/2017.

²² President de *La Asociación Cultural Extremeña La Segarra*.

d’una de les entitats. Així explica el seu projecte de relleu referint-se a unes joves que vol introduir en l’estructura organitzativa:

“Quiero introducirlas poco a poco para que participen en las actividades de la asociación, poco a poco, para sacarles ese gustillo de querer enterarse de cómo se hace esto, cómo se hace aquello, implicarse un poquito más aunque sea fuera de la Junta. El entrar en la Junta ya vendrá. Pero si no consigues que el joven se implique en la vida cotidiana de la asociación, malament”²³.

En una altra de les associacions, *Blas Infante*, una de les normes per arribar a ser president és portar com a mínim dos anys a l’entitat per conèixer a què es dedica exactament i quines són les seves activitats. És important, en aquest sentit, el coneixement de l’organització interna de l’estructura i la seva finalitat.

Les noves tecnologies poden jugar un paper contradictori dins de les entitats. Poden produir un distanciament de les noves generacions, socialitzades ja en un món tecnològic, respecte a les generacions precedents, que es troben amb dificultats. Es trenca així un lideratge dels més vells com a referents (Mead, 2015:66). Tal i com diu el president de *La Segarra*:

“Me cuesta introducir cosas nuevas, explicarlas y que las entiendan. Por ejemplo, introducir el ordenador fue toda una historia, pero una historia, ¿vale? Y el decir se acabó el libro de actas, se acabó el libro de socios, todo está aquí (señalando el ordenador), bua! Para ellos eso ha sido un caos... Eso de decir “es que no puedo consultar el socio tal para conseguir su teléfono...” Ahora nadie puede tener acceso a una base de datos si no está autorizao. Claro, todo eso... a ellos se les ha hecho un mundo”²⁴.

Però les noves tecnologies també poden afavorir l’empenta de les segones generacions quan s’incorporen a les entitats, com ha estat el cas del president de *La Segarra*. Els seus coneixements informàtics i tecnològics l’han facilitat el camí a la presidència de l’entitat.

D’altra banda, el president de *Blas Infante* manifesta que hi ha qüestions que s’han de mantenir invariables. Per exemple, les relacions amb d’altres associacions com la

---

²³ Entrevista feta el 27/02/2017.

²⁴ Entrevista feta el 27/02/2017.

Coordinadora de Entidades Flamencas y Andaluzas de Cornellà, les relacions amb la FECAC²⁵, la poesia, el flamenc. Això podriem dir que són els eixos centrals de la seva entitat i els elements intocables i “sagrats”, marcadors d’identitat, que Isabel Aguilar va anomenar “activitat motivació primigenia”²⁶ (Aguilar, 2005:6). Aquestes són les paraules del president de l’entitat:

“Puedes hacer cosas nuevas pero siempre tienes que mantener las raíces y las razones por las que el centro está fundao”²⁷.

El president del *Centro Cultural Galego Rosalía de Castro*, en canvi, posa el pes en altres “tipus d’activitats”. Posa el pes en aquest vincle sentimental, construït a partir de realitzar moltes activitats socials que no només tinguin a veure amb les arrels de l’entitat. Són activitats que construeixen cercles d’amistat, que reforcen els vincles socials i que vinculen als membres a l’entitat. Així ho explica:

“Hay centros que solo hacen actuación pero yo creo que esos son los que más sufren porque son en los que menos implicada está la gente. Porque la gente, al final, cuanta más actividad, dentro de un límite, pues también se involucran más. Coges amistad, coges un poco de afecto. Entonces, “es que claro ahora dejar esto”... Tenemos gente que ya no viene y sigue pagando cuota de socio. Chavales que han bailado aquí toda la vida y dicen, bueno, yo sigo pagando la cuota de socio, y algún día a lo mejor vuelvo”²⁸.

Estem parlant d’activitats adreçades a promoure la cohesió i la convivència dins del grup, tal i com ja va observar Clara Carmen Parramon (sopars, carnaval, castanyada, berbena de Sant Joan, anar de vacances junts, excursions, sortides) (Parramon, 1996:37). A partir del reforç dels vincles socials es planteja alhora la vinculació a les entitats. Els sentiments i les emocions fan que es “visqui l’entitat” amb una forta emotivitat. Actualment, moltes de les persones que s’apropen a aquestes entitats ho fan com una forma de trobar “amistats” i una “gran família”, un entorn de confiança i solidaritat, tot i no tenir el mateix origen ni les mateixes arrels que les reproduïdes per

---

²⁵ Federació d’Entitats Culturals Andalusos a Catalunya.

²⁶ Són aquelles activitats que van sorgir dins de la primera etapa de l’associacionisme andalús a Catalunya (Aguilar, 2005:6).

²⁷ Entrevista feta el 22/03/2017.

²⁸ Entrevista feta el 19/04/2017.

aquestes associacions. El vincle ara ja no serà recordar el lloc d’origen ni el passat sinó el vincle en el present.

Per tant, estem parlant, d’altres usos d’aquestes estructures. Usos de caràcter cívic i social, no relacionats amb la seva identitat cultural sinó amb el lleure, i altres tipus de necessitats. El president de *La Segarra* parla d’una funció de “desestrés” i d’un paper d’Associació de Veïns (com a mediador entre la gent del barri i l’Ajuntament). D’altres, com el president del *Centro Cultural Galego Rosalía de Castro*, parla d’un paper de Centre Cívic (activitats lúdiques i culturals, no només relacionades amb qüestions folclòriques). Aquestes activitats són activitats de servei al barri, tals com tallers d’informàtica per gent gran, tallers de manualitats, tallers de defensa personal, balls de saló, tai-chi, etc. i que entenen que hauria d’assumir la pròpia Administració encara que agraeixin el seu suport per fer-les.

Paco és originari de Huéscar i no participa a *La Hermandad*, però curiosament és soci del *Centro Cultural Extremeño La Segarra*. Les seves filles expliquen la seva afiliació dient el següent: “*Ya no es una vinculación por origen sino por arraigo aquí*”²⁹. El fet que el nom de la mateixa entitat inclogui el mateix barri al qual pertany “La Segarra”, ja és en sí mateix molt significatiu en aquest sentit. El seu president ja no té origen extremeny sinó que s’identifica com a català amb orígens andalusos. Aquesta identificació catalana pot ser fruit d’una doble pressió per part de la societat d’acollida, sobretot a través de l’escola, com per part dels pares immigrants que han afavorit la “catalanització” dels fills/es. Una decisió, per part de la primera generació d’immigrants, que implica una discontinuïtat en la transmissió de la seva cultura d’origen als seus fills/es en favor de la seva integració (Mead, 2015:71).

Aquesta barreja d’identitats planteja nous reptes de futur. L’especificitat i la concreció de les entitats fa que la comunitat creada per les mateixes sembli un col·lectiu tancat i blindat en les seves característiques. I així pot ser vist des de fora. Com més especificitat i concreció menys obertura. Així ho veu la presidenta de la *Colla Castellera de Cornellà*. Té 40 anys i els seus pares són gallecs. Ells van gestionar molts anys el bar de l’entitat gallega *Rosalía de Castro* i quan li pregunto per aquestes entitats em diu el següent:

---

²⁹ Entrevista feta el 28/03/2017.

“Jo crec que hi ha un moment de canvi, abans s’ajuntaven els que eren de la família, amb els que “son gallegos como tú, para hablar gallego, para hacer no se que...”, i ara has d’obrir-ho perquè si no es morirà. Hi ha un canvi generacional y le está pasando a muchas entidades. Así que si estos 400 no se quieren morir deberían salir más”³⁰.

El cas de la *Colla de Castellers de Cornellà* es planteja com un cas emblemàtic d’una barreja d’orígens i cultures que combinen amb elements d’una identitat “catalana”, diluïda i barrejada. Ens fa pensar sobre aquestes noves identifications més enllà de l’origen i de la seva pressuposada “puresa” (Clua, 2011:57). La seva presidenta, nascuda a Catalunya i amb orígens gallecs, descriu una associació a on no es demana el “carnet” d’origen de ningú i a on ja es plantegen obertures construïdes al llarg del temps. A on al principi podríem dir que els membres originaris provenien d’un “pedigrí” català ubicat en el barri centre de Cornellà, gent com “*molt del poble*”, ara en formen part gent de tota la ciutat, de tots els orígens (classes socials, edats i cultures) i de tots els barris. Així en ho explica:

“La part més del sud, cap a Tarragona, per exemple, si que ho fan més per tradició, per herència. Aquí jo crec que la gent ve perquè troba gent, troba amistats, trobes un rotllo diferent... sí que fem castells, òbviament, hi ha un component de voler fer això i que siguin més grans que els del costat però no ens ajuntem perquè som catalans. I crec que això ha canviat. (...) A veure nosaltres sí que representem a la cultura catalana pero yo no lo llevo en vena”³¹.

Són identitats *hybrides*, barrejades. El president de *Rosalía de Castro*, per exemple, a l’hora de definir la seva identitat bufa i s’ho pensa en silenci:

“Es complicado, es complicado, yo he nacido aquí y soy catalán pero me siento gallego también. Claro es como una mezcla, o sea mi tradición ha sido siempre pues de gallegos, mis padres son gallegos, los dos además. Pero claro te mueves en una sociedad donde hay catalanes, hay andaluces... Entonces es un poco una mezcla”³²

---

³⁰ Entrevista feta el 19/04/2017.

³¹ Entrevista feta el 20/04/2017.

³² Entrevista feta el 19/04/2017.

8. Conclusions

Sembla que els casos de les 4 entitats analitzades són molt diversificats entre sí. També s’ha de tenir en compte, que les persones sòcies d’aquestes entitats són només una part de tota la població nascuda a d’altres comunitats de l’estat espanyol a Cornellà.

El *Centro Cultural Galego Rosalía de Castro* i la *Asociación Cultural Extremeña La Segarra* són associacions que han fet un canvi generacional en les juntes directives respectives, qüestió que dona accés directe a gent més jove a partir del contacte amb ells. S’ha donat un canvi de perspectiva i de forma d’entendre l’entitat amb una visió més oberta i flexible, qüestió que es pot veure reflectida en la forma de presentar-les. De fet, tenen un ampli ventall d’activitats obertes al barri, de caire lúdic i social. Funcionen, com diuen ells, com Centres Cívics o com una Associació de Veïns en el sentit d’oferir serveis al barri, però sense perdre de vista la seva essència identitària, mantenint les seves activitats d’origen i les seves tradicions. Han arribat, en aquest sentit, a un cert equilibri.

La implicació i el compromís apareixen com un element “clau” per la continuïtat i la permanència de les persones dins de les entitats. Els presidents plantegen la dificultat d’aconseguir aquesta implicació i l’esforç recurrent que suposa haver d’anar al *darrera de la gent*. En varies ocasions apunten a la fugacitat de les relacions com una causa de dificultat en la implicació. També plantegen un canvi al llarg del temps d’aquesta implicació, a on ara costa més acabar el que es comença (Bauman, 2009).

La comunitat creada per les entitats és percebuda com una “gran família”, basada en relacions de confiança i construïda a partir d’activitats d’oci i lleure que generen ambients de convivència i solidaritat.

Per adaptar-se als nous temps es fa necessari fer noves activitats i fer-ne difusió de les mateixes.

En les entitats on hi ha hagut un canvi generacional la qüestió de la identitat sembla confusa. Els presidents ja no viuen igual ni senten igual l’entitat que els seus predecessors. Ni la seva identificació amb els orígens ni les arrels són les mateixes. Presenten identitats *híbrides*, barrejades, se senten “d’aquí”, però també se senten “d’allà”. Aquesta segona generació d’“immigrants” se senten catalans, sense que això

suposi la pèrdua de la cultura d’origen. No semblen identitats excloents. Aquesta situació *liminar*³³ o “condició fronterera” tal i com ho expressa Iñaki Garcia, fa que puguin sentir la tradició dels orígens dels seus pares encara que hagin nascut a Catalunya, i que puguin viure-la amb una certa perspectiva d’obertura, amb una doble identitat, integrant ambdues cultures, la dels seus pares i la catalana (Garcia, 2003:12). I aquesta obertura és la que determinarà l’entrada de gent nova a les entitats. La seva vinculació ja no serà a partir del lloc d’origen, que li va donar sentit a l’associació en els seus inicis, sinó que serà amb una vinculació directa amb el barri, a la ciutat i amb les experiències viscudes a la mateixa entitat. Hi ha hagut un desplaçament d’aquestes *arrels*, dels llocs d’origen cap a Cornellà. Si el sentit originari d’aquestes associacions eren *les arrels* ara hauran de canviar el seu enfocament.

L’obertura o no de les entitats dependrà de diferents factors relacionats amb la voluntat d’obrir-se a que entri gent nova. Això implica anar a buscar a la gent, fent campanyes, oferint activitats obertes a tothom i no només als/les socis/es. En definitiva, dependrà de les activitats que facin, de la revisió dels criteris d’afiliació, l’especificitat i concreció del seu col·lectiu i de l’espai físic del que disposen per fer-les.

Les mateixes raons que donen sentit als que ja hi formen part (*les arrels*) buiden de sentit noves afiliacions, que ja tenen un arrelament a Cornellà. Per tant, hauran d’obrir fronteres, perdent el blindatge com a comunitat i assumir certa pèrdua i sentit identitari en pro de créixer i perviure com a estructura a l’actualitat.

La manca d’identificació de les noves generacions amb els orígens dels seus antecessors, pot ser interpretat com el fruit d’un reeixit procés d’integració a Catalunya. La desaparició d’algunes d’aquestes associacions pot significar el triomf de la integració de les noves generacions.

---

³³ Ni una cosa ni l’altra, o ambdues alhora, (Victor Turner, 1980)

9. Bibliografía

AGUILAR MAJARÓN, I. (2005). “*La identidad cultural andaluza en Catalunya a través del movimiento asociativo de las Comunidades hijos de inmigrantes*”, Colección de Estudios Sociales nº38, Ed: Obra Social “La Caixa”

BARRUTI, M. (1990). “*El proceso inmigratorio y la identidad étnica en un municipio del área metropolitana de Barcelona*”. Dins CUCÓ, J. i PUJADAS, J. *Identidades colectivas. Etnicidad y sociabilidad en la Península Ibérica*, Valencia: Generalitat valenciana

BAUMAN, Z. (2009). *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*, Madrid: Siglo XXI

BAUMAN, Z. (2015). *La cultura en el mundo de la modernidad líquida*, México: Fondo de Cultura Económica

CLUA I FAINÉ, M. (2011). “*Catalanes, inmigrantes y “charnegos”: “raza”, “cultura” y “mezcla” en el discurso nacionalista catalán*”, *Revista de Antropología Social* 2011, 20, p. 55-75

GARCÍA BORREGO, I. (2003). “*Los hijos de los inmigrantes como tema sociológico: la cuestión de la “segunda generación”*”, Ed. Anduli: revista andaluza de ciencias sociales nº3, pp.27-46

GARCÍA DUARTE, F. (2007). *El ideal de Blas Infante en Cataluña*, Granada: Centro de Estudios Históricos de Andalucía (CEHA)

GONZÁLEZ ALCANTUD, J.A. (1985). “*Las Santas de Huéscar. Territorio y símbolo religioso*”, *Gazeta de Antropología* nº 4, Texto 04-03

IBÁÑEZ GAMBERO, J. (1999). “*Asociacionismo andaluz en l’Hospitalet. Una aproximación antropológica*”, Hospitalet: Revista “Quaderns d’estudi” nº 16, Centre d’Estudi de l’Hospitalet

MARTÍN DÍAZ, E. (1989). “*La etnicidad andaluza en Cataluña: criterios para una tipología*”, *Revista de Estudios Andaluces*, nº 12, pp. 109-122

MARTÍN DÍAZ, E. (1998). “*Andaluzos a Catalunya: cultures, relacions interètniques i organització social*”, *L’Avenç: Revista de història i cultura*, nº226, pàg. 55-59

MEAD, M. (2015) [1970]. *Cultura y compromiso. Estudios sobre la ruptura generacional*, Barcelona: Gedisa editorial

NAVARRO CANTERO, J.M. (2008). “Associacionisme en un món globalitzat”. Dins *Diversitat cultural i globalització: nous reptes per al moviment associatiu*, pàg. 9-24, Ajuntament de Barcelona

PARRAMON HOMS, C.C. (1996). “Associacionisme ètnic al Baix Llobregat”, Materials del Baix Llobregat, nº2 Tardor 1996

PARRAMON HOMS, C.C. (2000). “La immigració dels anys 60 a l’Hospitalet : similituds i diferències”, Quaderns de l’Institut Català d’Antropologia nº 13-14, p. 41-68

RECAÑO VALVERDE, J. (1999). “La immigració de la resta d’Espanya al Baix Llobregat. L’onada migratòria dels anys seixanta i setanta”, Materials del Baix Llobregat nº5 Les migracions al Baix Llobregat

ROMA I RIU, J. (2001). “La ‘okupación’ del espacio sagrado: las santas inmigrantes en Cornellà”, Scripta Nova nº 94 (105), Migración y cambio social.

SOTELO BLANCO, O. (1991). *La emigración gallega en Catalunya*, Santiago de Compostela: Sotelo Blanco edicions

SPINDLER, G. (1993). “La transmisión de la cultura”. Dins VELASCO MAÍLLO, H.M., GARCÍA CASTAÑO, F.J., DÍAZ DE RADA, A. (eds.) *Lecturas de antropología para educadores. El ámbito de la antropología de la educación y de la etnografía escolar*, Madrid: Trotta, pp. 205- 241

TURNER, V. (1980) [1967] “Entre lo uno y lo otro: el periodo liminar en los “rites de passage”. Dins TURNER, V. *La selva de los símbolos*. Madrid: Siglo XXI.

ANNEX

ANNEX 1

ENTITATS DE CORNELLÀ DE LLOBREGAT REGISTRADES A L'AJUNTAMENT

<https://ajuntament.cornella.cat/entitats/Entitats.aspx?IdTipusActivitat=3>

[Consulta: 22/04/2016]

AA.VV. - 11

COMERÇ - 6

CULTURAL - 90

DONES - 6

EDUCATIVES - 38

ESPORTIVES - 55

GENT GRAN I JUBILATS - 7

JUVENILS - 10

MEDI AMBIENT - 3

PENYES - 6

RELIGIOSES - 9

SINDICATS - 2

SOCIAL - 35

SOLIDARITAT - 28

TOTAL: 306

ANNEX 2

<u>ENTITATS DE FOLCLORE REGIONAL A</u>	TOTAL: 15
<u>CORNELLÀ DE LLOBREGAT¹ PER ORÍGENS</u>	
ANDALUSIA	11 andaluses
	1 gallega
	2 extremeñyes
	1 castellano-manxega
1. PEÑA ATLETICO MINAS DE CORNELLA (1984)	
2. ASSOCIACIÓ CULTURAL COFRADÍA CRISTO DE LA BUENA MUERTE CORNELLÀ DE LLOBREGAT (2013)	
3. ASOCIACIÓN ANDALUZA HIJOS DE ALMÁCHAR (1979) (Málaga)	
4. ASOCIACIÓN CULTURAL ANDALUZA HIJOS DE PARADAS EN CATALUNYA (1988) (Sevilla)	
5. CENTRO ANDALUZ BLAS INFANTE DE CORNELLÀ (1984)	
6. HERMANDAD DE NUESTRA SEÑORA DEL ROCÍO DE CORNELLÀ DE LLOBREGAT (1981) (Huelva)	
7. PEÑA CULTAL ANDALUZA Y FLAMENCO RECREATIVA LOS AFICIONAOS (1978)	
8. ASOCIACIÓN CULTURAL EL ARTE DEL FLAMENCO DE CORNELLA DE LLOBREGAT (2004)	
9. HERMANDAD DE LA CORONADA EN CATALUÑA (1995) (Calañas – Huelva)	
10. HERMANDAD DE LAS SANTAS ALODÍA Y NUNILÓN (1956)(Huéscar – La Puelba de Don Fadrique – Granada)	
11. COORDINADORA DE ENTIDADES FLAMENCAS Y ANDALUZAS DE CORNELLA (1983)	
GALICIA	
12. ASOCIACIÓN CULTURAL GALEGA ROSALÍA DE CASTRO (1980)	
EXTREMADURA	
13. ASOCIACIÓN CULTURAL EXTREMEÑA SAN ISIDRO LABRADOR (1995)	
14. CENTRO CULTURAL RECREATIVO EXTREMEÑO LA SEGARRA (1987)	
CASTELLA LA MANXA	
15. CASA CULT. Y RECREAT. CASTILLA LA MANCHA DE CORNELLÀ DE LLOBREGAT (1999)	

---

¹ Cens d'entitats de l'Ajuntament de Cornellà, 2016

ANNEX 3

FITXES DEL PERFIL DE LES ENTITATS				
	Associació Cultural La Segarra	Associació Cultural Galega Rosalia de Castro	Hermandad de Las Santas Alodía y Nunilón	Centro Cultural Andaluz Blas Infante
Finalitat	És una entitat de Cornellà l'objectiu de la qual és difondre la cultura i la realitat extremeñyes	És una associació creada per difondre i donar a conèixer el folclore gallec a aquells que no el coneixen i fer sentir com a casa seva als gallecs escampats per Catalunya, Espanya o la resta del món. Volen portar al carrer la seva música i els seus balls amb les seves bandes de gaites i obren les portes de la seva entitat a tots els gallecs i gallegues i als que no ho siguin.	És una entitat d'andalusos fundada el 1956, concretament de gent provinent d'un poble de Granada, <i>Huéscar</i> , i també gent d'un poble molt vinculat i limitrof a aquest: <i>La Puebla de Don Fadrique</i> . Emigrats a finals del anys 50 a diferents zones de la península, concretament a Múrcia, València, Madrid i Barcelona. La seva activitat està centrada en la devoció de les Santes Alodia i Nunilón que són les patrones dels dos pobles i que també han aconseguit ser-ho de Cornellà.	És una entitat dedicada a promoure i impulsar les costums, música i balls d'Andalusia a Cornellà
Any de fundació	1987	1980	1956	1984
Nº de socis	260	270 famílies	400	1500
Presidència: Edat i temps al càrrec	41 anys i 10 al càrrec	44 anys i 1 any al càrrec (porta 35 anys a l'entitat)	62 anys i 16 anys al càrrec	Més de 65 anys i 20 anys al càrrec
Quota de socis (anual)	15 euros i 9 per jubilats	50 euros i 30 euros per pensionistes, estudiants i aturats	10 euros	Sense dades
Activitats cíviques i socials	Sortides Excursions Balls populars Carnaval Festa de la primavera Tallers de defensa personal Exposició de vehicles dels cossos de seguretat Exposició d'un pessebre amb material reciclat i visites de les escoles del barri	Partides de cartes Exposicions de pintura Excursions Classes de pintura Cursos d'informàtica Balls de saló Cursos de manualitats Teatre Carnaval Castanyada "Costilladas" Verbena de Sant Joan		Tai-Chi
Activitats folclòriques	Misa Quadres de ball flamenc Degustació de "migas" típicament extremeñyes Degustació de "caldereta" extremeña	Banda de gaites gallegues Ball típic gallec Concurs de poesia en llengua gallega classes de gaita, percussió i dansa o canteiras 2 programes de ràdio (a ràdio Cornellà i a ràdio Sant Boi) 1 revista anual Festa Gallega en el marc de la festa major de Cornellà	Recital de poesia Certàmen de Nades i Poesia Exposició d'un pessebre al local (que ja no es fa) Actes culturals folclòrics diversos Degustació de "migas" pel dia d'Andalusia Misa de difunts Romeria Missa i processó pel dia de les Santes	Sevillanes Poesia - Setmana cultural Quadres de ball flamenc Ofrena floral pel dia d'Andalusia a la figura de Blas Infante Festival Flamenc de Cornellà
Observacions	Ja han fet un canvi generacional. El seu president no té orígens extremeñys, sinó andalusos. Tenen moltes activitats obertes al barri i el seu paper s'assembla molt al d'una Associació de Veïns en el sentit de mediació entre els veïns del barri i l'Ajuntament per millorar qüestions del mateix. Tenen una relació molt bona i directa amb la Guàrdia Urbana de Cornellà. Reben també ajuts i subvencions de la Junta d'Extremadura. Disposen d'un bar	Ja han fet un canvi generacional. El seu perfil de socis ja és molt barrejat, el tresorer, per exemple és d'origen andalús i està a l'entitat per "moure's" pel barri i conèixer gent de la mateixa entitat. Tenen una molt bona banda de gaites que porten a tocar a molts llocs. Han anat a Nova York i al Vaticà. Tenen contacte amb Galícia, sobretot a la zona de Ourense, amb la seva Diputació, que organitza concursos de gaites. Organitza un concurs de poesia en llengua gallega que és un dels més prestigiosos del món. Tenen un bar-restaurant	Estan molt preocupats per la manca de relleu generacional. El president es planteja incorporar una secció esportiva amb famílies equatorianes i boivianes per tal de fer créixer l'entitat. Participen al Consell General de Germandats i Confraries de la província Eclesiàstica de Barcelona. Tenen un vincle molt fort amb el lloc d'origen i mantenen un fluxe de contacte entre la gent dels pobles i els de Cornellà. Molta gent dels pobles venen a la romeria de Cornellà i a l'inrevés. La Regidora de Cultura de Cornellà, Rocío Pérez, ha anat algún cop convidada a la romeria a Huéscar. De fet, el 2016 van celebrar 50 anys com associació i van rebre una subvenció de 10,000 euros de l'Ajuntament de Huéscar. La seva especificitat religiosa dificulta la entrada de gent jove a l'associació.	Presenten una forta desmotivació i es veuen en una situació sense sortida per problemes interns. El president porta 20 anys al càrrec i ho vol deixar. Formen part de la FAVCO i de la Coordinadora d'Entitats Flamenques de Cornellà, el vice-president de la qual és el president de Blas Infante. Organitzen a través d'aquesta Coordinadora un prestigiós Festival Flamenc a Cornellà.

ANNEX 4

Escut de la *Hermandad de las Santas Alodía y Nuniólón* de Cornellà de Llobregat

Escut de Huéscar

Colors del fons de l'escut de La Puebla de Don Fadrique

Els colors del fons poden representar el colors de la bandera catalana o de l'escut de Cornellà. Al mig han representat una magrana, que simbolitza la província originària d'aquests pobles (Granada)